

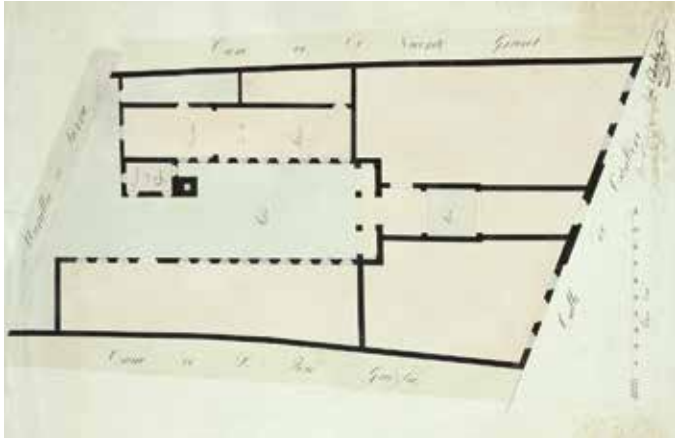
ELS ORÍGENS DE LA BARCELONA INDUSTRIAL

La Barcelona industrial del segle xix comença amb el naixement de les fàbriques d'indianes que van proliferar a la ciutat durant la segona meitat del segle xviii. *Indianes, 1736-1847* és una guia que recull una mostra destacada de les cases-fàbrica que encara es conserven a la ciutat, que constitueixen un testimoni remarcable de la importància d'aquesta primera industrialització i posen de manifest la transcendència que va tenir la manufactura cotonera en la història contemporània de la ciutat, no sols pel que fa al naixement del seu procés d'industrialització, sinó també per l'impacte que van tenir en la transformació urbana de Barcelona.

La ciutat manufacturera neix dins les muralles de Barcelona entorn inicialment del barri de Sant Pere. En els seus carrers estrets s'instal·len les primeres fàbriques i tallers d'indianes, que conformen el primer barri fabril de la ciutat. Tant la proximitat del portal Nou, del rec Comtal i dels terrenys de Sant Martí on s'ubiquen els prats d'indianes com la presència de la major part dels artesans tèxtils de la ciutat expliquen que els primers empresaris optessin per instal·lar aquí les seves fàbriques d'estampació o indianes.

Avui dia, és possible fer un recorregut per les antigues estructures industrials que encara poden identificar-se a Ciutat Vella, anomenades *casa-fàbrica* segons el llenguatge comú de l'època. La formulació d'aquest model de transició de la manufactura a la indústria va ser fruit d'una permanència cultural antiga, que cal situar en el context creat per la conservació d'actituds, tradicions i formes de producció gremials. Ara bé, si les fàbriques van néixer al si de la cultura gremial, la seva aparició a la ciutat va representar una transformació revolucionària en tots els sentits.

El naixement de la fàbrica com a edifici innovador dins la morfologia urbana de la ciutat va representar un trencament del teixit urbà basat en la tradicional casa gremial unifamiliar. Les noves fàbriques sorgides al segle xviii, que requerien una amplitud superior als 60 o 80 pams, eren preparades per una política de compres de diverses «designes», o suma de parcel·les, que significaven, al final del procés, una eclosió interna del teixit urbà.

Planta de la casa-fàbrica Magarola, 1779. AHCB

La casa-fàbrica era una tipologia arquitectònica nova que combinava els usos d'habitatge (la casa) amb els industrials (la quadra), i que s'estructurava entorn d'un mateix espai, *le cour carré*, un pati quadrat al voltant del qual s'organitzaven les activitats productives.

Durant el primer terç del segle xix, la progressiva escassetesa de sòl, la millora de les tècniques constructives i, sobretot, la mecanització, amb l'aplicació d'una força motriu superior a la humana, primer amb motors vogi de cavalleries i després amb la incorporació de la màquina de vapor, foren determinants en la formulació de la tipologia de casa-fàbrica, definida, en general, per una organització productiva vertical.

De la mateixa manera que el naixement de la fàbrica implicà l'aparició de les formes de treball concentrat, la casa de veïns a Barcelona va néixer com a forma d'habitatge col·lectiu. Aquests nous edificis van seguir un mateix patró formal i estilístic: el neoclassicisme, estil arquitectònic de la Il·lustració que fou adoptat per les noves classes burgeses i aplicat pels mestres d'obres acadèmics. Durant cent anys, a través de les reials acadèmies de belles arts, es formulà un projecte de ciutat neoclàssica definida per uns patrons arquitectònics unitaris.

La ciutat de Barcelona, encerclada per un recinte emmurallat durant segles, va patir un dramàtic creixement, durant el qual es van urbanitzar totes les hortes del Raval i els edificis van créixer en alçària i en densitat. La indústria naixent, abocada a una

Plànol de Barcelona, Juan Martín Cermeño, 1751. AHCB

Plànol de Barcelona, Josep Mas i Vila, 1842. AHCB

economia d'aglomeració, va sobreviure a totes les crisis, però va ser la responsable d'una de les densitats més altes del món, de la contaminació dels recursos hidràulics i d'una pèrdua de qualitat en les condicions de vida del medi urbà, que fou profundament analitzada i criticada per Ildefons Cerdà en el moment de redactar el nou model d'Eixample.

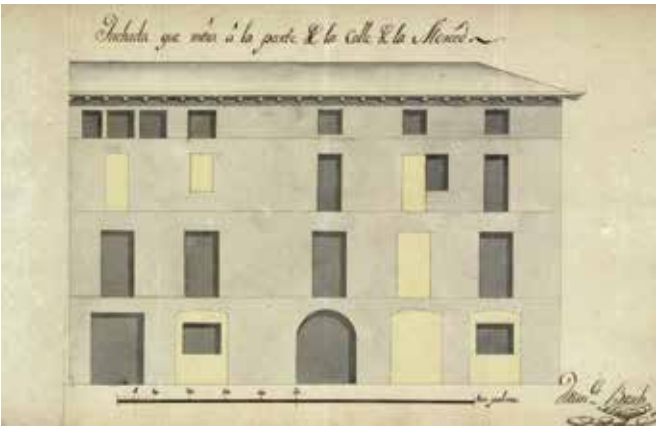

Estampador d'indianes, gravat P.P. Moles i P.P. Montanyà, 1802. AHCB

DE LA CASA DE COMERÇ A LA CASA-FÀBRICA D'INDIANES

La formació de cases de comerç durant els segles xvi i xvii havia estat un precedent dins la morfologia urbana, abans de l'aparició de la indústria. Els grans casals comercials s'havien format també a partir de la compra i l'addició de diverses finques medievals, generalment amb un mínim d'una terna de parcel·les de 30 pams, i havien començat a transformar l'estructura urbana, estenent-se per la xarxa de carrers, primer pels més propers al port, el barri marítim de la Mercè, i després pels dels centres d'intercanvi econòmic de la ciutat, com ara la Llotja, el Born, la Seca, el carrer de Montcada i fins al barri de Sant Pere.

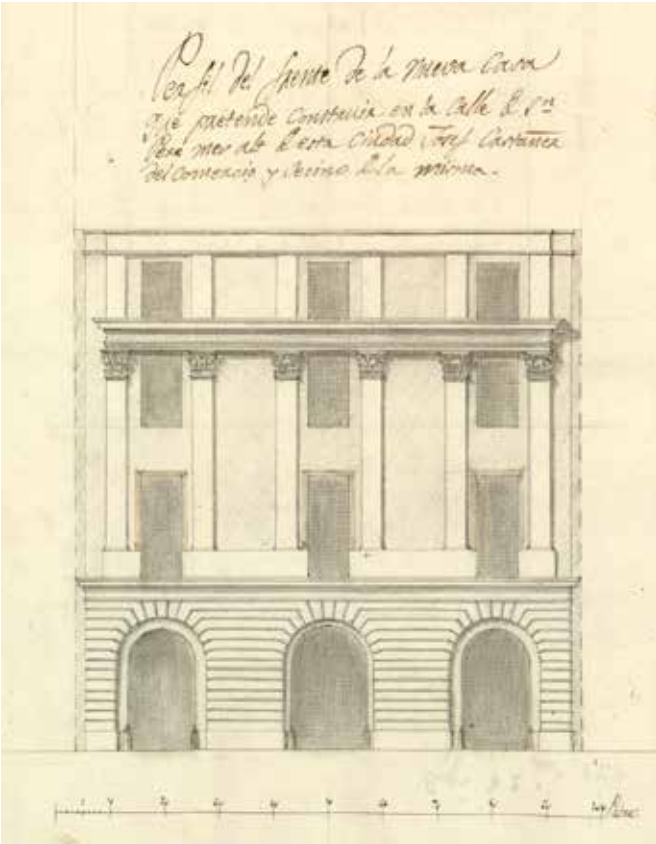
Una part important d'aquestes antigues cases de comerç tardobarroques van ser convertides en fàbriques d'indianes. El fet que una part destacada dels seus propietaris fossin els impulsors de la nova manufactura facilità el seu procés de transformació: s'hi enderrocaren volades de cobertes medievals que tapaven la llum dels carrers i se substituïren per cobertes planes amb recollida d'aigües cap a l'interior; se substituïren les golfes amb finestres de solana per més plantes i més superfície útil, i s'obriren balcons i finestres amb l'objectiu de millorar el rendiment de la llum natural i la ventilació amb vista a la instal·lació dels telers i l'assecatge de les peces estampades, al temps que s'hi retallaren les antigues portes adovellades amb arcs de mig punt, per permetre la circulació de mercaderies.

Casa de comerç i fàbrica Glòria, carrer de la Mercè, 1808. AHCB

La fàbrica d'indianes sorgia així com una forma d'organitzar el treball i la producció diferent del tradicional taller artesà o de la indústria domiciliària. Les seves característiques principals eren la concentració de la producció en un únic espai i la divisió del treball al seu si. No eren, per tant, fàbriques en el sentit modern del terme, ja que si bé incorporaven alguns dels seus principis bàsics, la convivència entre l'habitatge i el treball en un mateix espai i la manca de mecanització les acostaven encara als sistemes de producció tradicionals. Per això, sota el terme de *fàbrica d'indianes* s'hi troben diverses formes d'organització del treball i la producció.

El mot *casa-fàbrica* d'indianes va ser utilitzat indistintament per designar tant una botiga amb taules de pintar llenços com un edifici destinat a teixir i estampar o, ja cap a finals del segle xviii, un establiment que abastava la filatura, el tissatge i l'estampat amb cotó procedent d'Amèrica. Es tractava, per tant, d'una manufactura concentrada, però que gaudia d'un grau important de flexibilitat, ja que tant permetia reduir costos de producció en un moment donat a través de l'externalització com es beneficiava de les «economies d'aglomeració» que oferia la ciutat, en forma de menors costos de transacció, millor oferta de treball, difusió de la informació més ràpida i més capacitat d'adaptació a les innovacions.

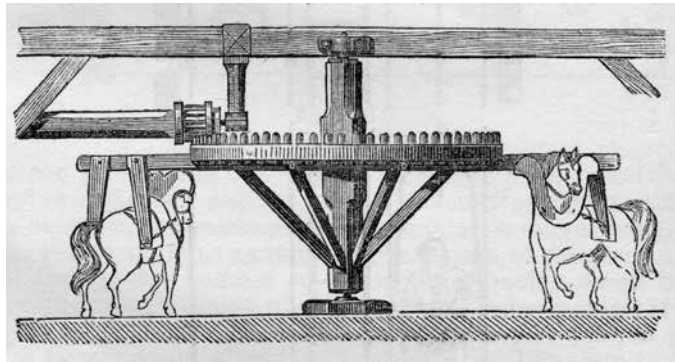

Projecte del palau de Josep Castanyer, 1805. AHCB

DE LA MANUFACTURA A LA INDÚSTRIA. LES FÀBRQUES DE NOVA PLANTA

La construcció de fàbriques al barri de Sant Pere va ser un fet generalitzat de «reedificació», és a dir, d'enderroc i nova construcció sovint aprofitant velles estructures condicionades per les estructures preexistents, ja que era una zona urbana molt consolidada i construïda des d'antic. El Raval, en canvi, pel fet d'haver restat poc construït, va permetre la implantació de grans establiments manufacturers, primerament lligats a la transformació de les hortes inferiors de Sant Pau, l'única oportunitat de disposar de prats d'indianes protegits dins del recinte emmurallat, i més tard a les hortes superiors de Sant Pau i de Sant Antoni, que possibilitaren la implantació de fàbriques d'indianes tan importants com la d'Erasme de Gònima.

Durant un llarg període de temps, aquests edificis industrials, tant a la Ribera com al Raval, només eren identificables en la seva funció productiva per l'existència d'una gran portalada central d'accés a la fàbrica, o per una sèrie repetitiva d'obertures a l'exterior. Van haver de passar uns quants anys, fins a la dècada del 1830, coincidint amb l'aplicació de l'energia del vapor, perquè l'edifici amb funcions de fàbrica comencés a adquirir una autonomia formal i compositiva, d'acord amb la diferenciació progressiva dels processos de producció que s'estaven donant en l'economia barcelonina.

Vogi o motor de cavalleries. M. Ch. Delaunay, *Curso elemental de mecánica teórica y aplicada*, 1851

El desenvolupament de la manufactura de les indianes durant el segle xviii va crear les condicions per a l'aparició del modern sistema fabril al primer terç del segle xix. Això va implicar canvis substancials en el disseny dels edificis industrials. Les velles fàbriques d'indianes van ser substituïdes per les noves fàbriques especialitzades en els diferents processos de filar, teixir i estampar o per aquelles que integraven tots els processos en un mateix establiment. Els nous models d'edificis fabrils dels anys 1830 i 1840, dissenyats pels arquitectes acadèmics barcelonins, com ara Josep Buixareu o Joan Vila i Gelíu (l'autor de la fàbrica de La España Industrial), eren un model acadèmic influenciat per les *écoles polytechniques* franceses.

El llenguatge neoclassicista basat en la geometria pitagòrica es va valdre de diferents recursos compostius i formals per dissenyar edificis compostos de tres cossos, dos en els extrems on es trobava l'habitatge i un de central, amb una reiteració d'obertures o finestres, on es concentrava la producció. Aquest conjunt, en sentit vertical, també es descomponia en tres parts: el basament, el cos i el ràfec.

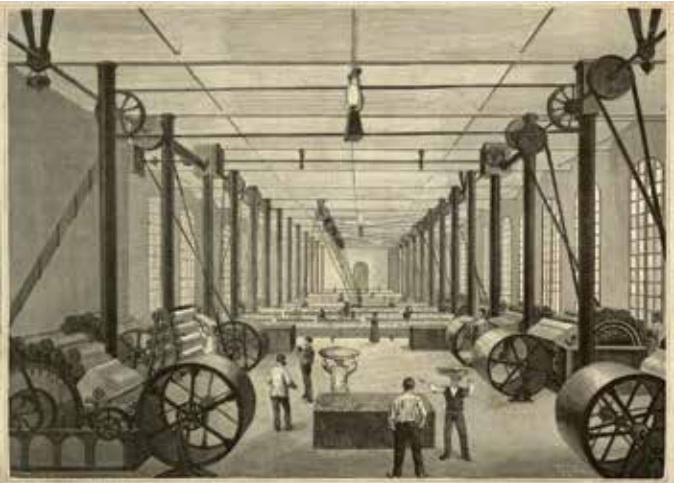
Casa-fàbrica Dofres i Clavé, 1833. AHCB

A conseqüència de l'arribada amb una mica de retard al nostre país de les idees utilitaristes del filòsof i polític anglès Jeremy Bentham (1748-1832), i la presència més important de les noves tecnologies constructives, la composició dels edificis industrials evolucionà lentament cap a l'alliberament dels patrons neoclàssics i l'adopció al final d'aquest procés d'un llenguatge propi, més utilitarista i, per tant, més proper a la imatge que tenim avui de la «fàbrica». El reconeixement oficial de l'autonomia formal i compositiva d'aquests edificis no es va produir fins a l'aprovació de les Ordenances municipals de Barcelona del 1856, quan a l'article número 30 es decretà finalment la llibertat compositiva.

En definitiva, les grans diferències arquitectòniques entre la indústria del Raval i la de la Ribera rauen en el fet que al barri de Sant Pere, lloc de la primigènia implantació de les fàbriques d'indianes, gràcies a la visió de les seves cases de comerç, els edificis i els processos constructius van ser molt més complexos, atesa la seva relació amb els edificis preexistents: les cases artesanes i les cases comercials.

Els models arquitectònics es van anar clarificant lentament, des dels primers establiments fets per etapes fins a les implantacions més desenvolupades, en un procés d'evolució de les tipologies arquitectòniques paral·lel al dels models productius. En aquest sentit, la difusió de l'energia del vapor és molt significativa. Mentre que en el molt dens barri de Sant Pere només hi havia sis fàbriques de vapor el 1846, al Raval ja n'hi havia 32.

El sector del Raval possibilità, per tant, l'establiment dels edificis de «nova planta», des de fàbriques urbanes amb tipologies tancades al voltant d'un pati central fins als establiments per pavellons, que van incorporar noves tecnologies constructives, la fosa, i tota una casuística empírica i utilitària que relacionava la màquina de vapor amb la transmissió mecànica de l'energia a tots els àmbits productius, i que al final del procés van conduir a la formulació de la «fàbrica» moderna.

Gravat de l'interior de la fàbrica Sert Germans i Solà. Antoni Rigalt. AHCB

Enderrocament de les muralles de Barcelona i, al fons, la fàbrica Esparó, abans Bonaplata, Vilaregut, Rull i Cia., 1856. BNF

Bibliografia

Pierre VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*. Barcelona, 1968.
Ramon GRAU, «La manufactura algodonera y la ciudad», *CAU*, 19 (maig del 1973).
Ramon GRAU, Marina LÓPEZ, «Empresari i capitalista a la manufactura catalana del segle xviii», *Recerques*, 1 (1974).
Pierre VILAR *et al.*, *La industrialización europea. La Cataluña industrial: Reflexiones acerca de un arranque y un destino*. Barcelona, 1981.
Àlex SÀNCHEZ, *Los fabricantes de algodón de Barcelona, 1772-1839*. [Tesi doctoral inèdita, 1987].
James THOMSON, *Els orígens de la industrialització a Catalunya. El cotó a Barcelona (1728-1832)*. Barcelona, Edicions 62, 1994.
Jaume ARTIGUES, Francesc MAS, *El model de casa-fàbrica als inicis de la industrialització*. Volum I. Barcelona, 2005. [Inèdit].
Jaume ARTIGUES, Francesc MAS, *El model de casa-fàbrica als inicis de la industrialització. Registre de fàbriques al Raval de Barcelona*. Volum II. Barcelona, 2005 (revisió, 2012). [Inèdit].
Jaume ARTIGUES, Francesc MAS, *El model de casa-fàbrica als inicis de la industrialització. Registre de fàbriques a la Ribera de Barcelona*. Volum III. Barcelona, 2012. [Inèdit].
Jaume ARTIGUES, FRANCESC CABALLE, Mercè TATJER, *El llegal fabril al nucli antic de Barcelona*. Barcelona, Museu d'Història de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 2013.
Àlex SÀNCHEZ, Jaume ARTIGUES, Francesc MAS, *Indianes, 1736-1847. Els orígens de la Barcelona industrial*. Barcelona, Museu d'Història de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 2013.

CAT14

MUHBA
MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA

INDIANES
1736-1847/BCN
GUIA D'HISTÒRIA URBANA

Ajuntament de Barcelona

bcn.cat/
museuhistoria
facebook.com/barcelonacultura
twitter.com/bcncultura

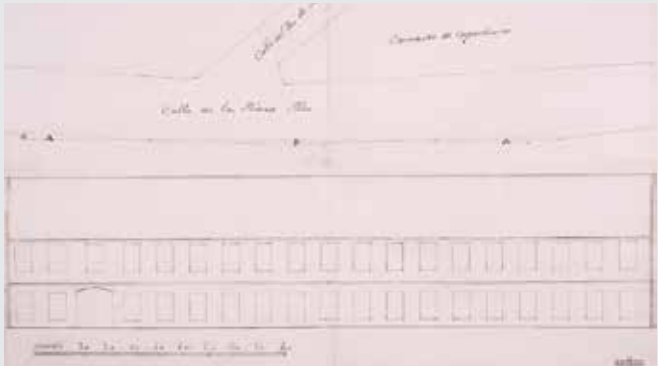
Museu d'Història de Barcelona
Plaça del Rei, s/n
08002 Barcelona

Informació i reserves:
Tel. 93 256 21 22
reservesmuhba@bcn.cat

GUIES D'HISTÒRIA URBANA DEL MUHBA:

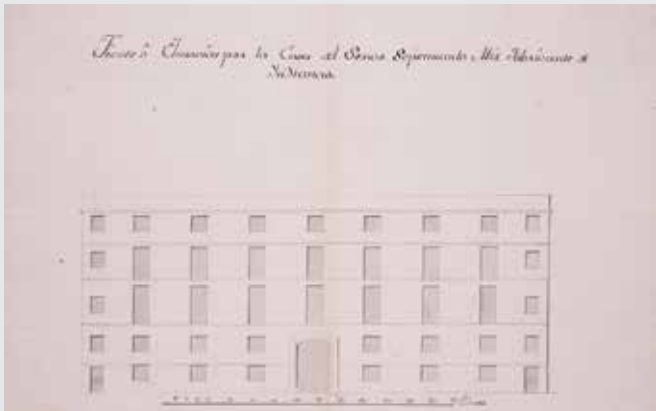
1. BARCINO/BCN	8. DEFENSA 1936-39/BCN
2. GAUDÍ/BCN	9. ORIENT/BCN
3. DIAGONAL/BCN	10. SEAT 1950-65/BCN
4. PARCS/BCN	11. POBLENOU/BCN
5. GÒTIC/BCN	12. TEATRES/BCN
6. AIGUA/BCN	13. COOPERATIVES 1842-1936/BCN
7. BARRAQUES/BCN	14. INDIANES 1736-1847/BCN

1785

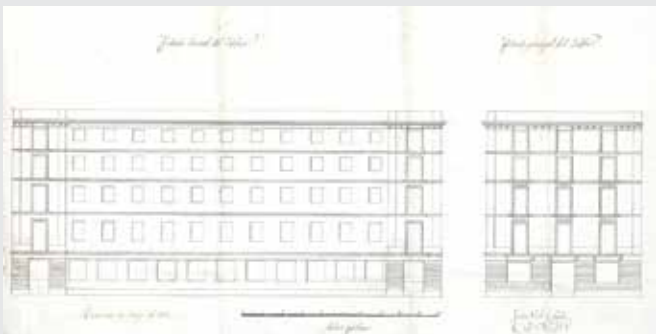
Casa-fàbrica Gònima, carrer de la Riera Alta. AHCB

1789

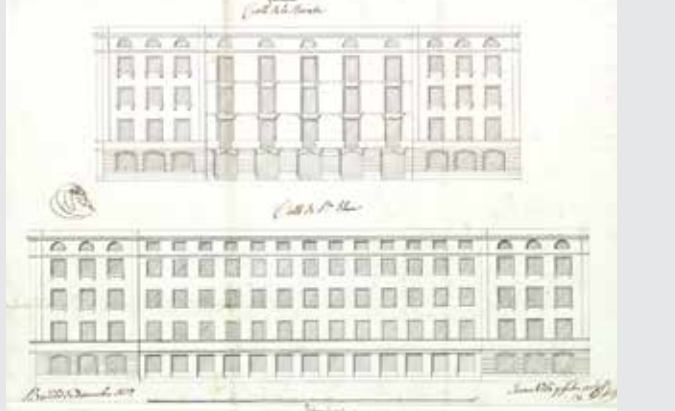
Casa-fàbrica Segimon Mir, carrer de l'Om. AHCB

1836

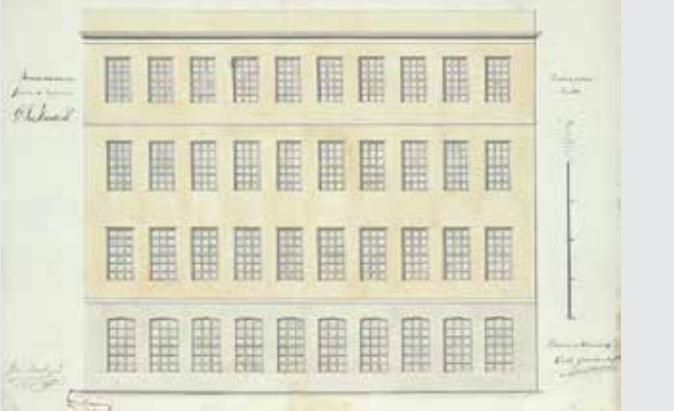
Casa-fàbrica Juncadella, plaça de Sant Pere. AHCB

1839

Casa-fàbrica Pau Muntadas i Germans. AHCB

1859

Fàbrica Morull, carrer de Sant Pere Més Alt. AHCB

© de l'edició MUHBA, 2013

1ª edició: octubre 2013

AUTORIA:

Jaume Artigues i Francesc Mas

COL·LABORADORES EN LA CARTOGRAFIA:

Esther Rodríguez i Rosa Suriñach

FOTOGRAFIA:

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), Bibliothèque Nationale de France (BNF) i Jaume Artigues

DISSENY I MAQUETACIÓ:

Estudi Tere Moral

Dipòsit legal: B.27219-2013
ISSN: 2014-8879

01

CASA-FÀBRICA MAGAROLA, 1755/1779

Fàbrica de blavets i indians

Tallers, 22 i 22 bis

Màquines: de 44 a 50 telers (1768-72), 80 telers (1783), 1 màquina de vapor de 3 CV (abans del 1846, Turet i Cia.), 1 màquina de vapor de 5 CV (abans del 1869, Estrada)

Operaris: nombre estimat, 240 (1783)

Arquitectura:

Construcció de la casa-fàbrica (1779)

Autor: desconegut

Reforma de la casa-fàbrica (2002)

Autor: Alfred Fernández de la Reguera, arquitecte

11

FÀBRICA DOTRES-CLAVE-FABRA, 1833/1833

Marlins de seda

Sant Pau, 116

Màquines: 2 vapors de 20 CV i 5 atm (1840), 1 vapor de 6 CV i 5 atm (1840)

Operaris: nombre desconegut

Arquitectura:

Construcció de la fàbrica (Sant Pau, 1833)

Autor: Josep Buixareu, arquitecte acadèmic

Reforma en habitatges (1998)

Autor: Òscar Tusquets, arquitecte

17

CASA-FÀBRICA LLOBERAS, 1842/1842

Fàbrica de filatura

Riera, 13

Aurora, 14 bis

Màquines: 1 vapor (abans del 1846), 1 vapor de 7 CV (1850, Lli. Padró), 2.400 fusos de *mule-jenny* (1850, Padró), 1 vapor de 15 CV (1850, F.d'A. Jordà), 2.160 fusos de *mule-jenny* (1850, Jordà)

Operaris: 60 (1850, Padró), 62 (1850, Jordà)

Arquitectura:

Construcció de la casa-fàbrica (1842)

Autor: desconegut

01

CASA-FÀBRICA SALA-NADAL, 1750/1786-88

Fàbrica d'indians

Rec Comtal, 18

Cortines, 25-27

Màquines: 40 telers (1754-68), 25 telers (1770), de 20 a 12 telers (1783-88), 1 generador elèctric (1898)

Operaris: nombre estimat, de 120 a 36 (1754-88)

Arquitectura:

Reedificació de la casa-fàbrica (1786-88)

Autor: desconegut

Reforma de la casa-fàbrica (c. 2009, Hotel Catalunya)

Autor: desconegut

05

CASA-FÀBRICA CASTANYER, 1779/1805

Fàbrica d'indians

Sant Pere Més Alt, 27

Màquines: 4 taules d'estampar (1829)

Operaris: 133 (conjunt)

Arquitectura:

Reedificació de la casa-fàbrica (1805)

Autor: atribuïda a A. Celles i A. Ginesi, arquitectes

12

CASA-FÀBRICA AMIGÓ, 1802/1802

Fàbrica de pintats

Plaça de Marquilles, 6

Basses de Sant Pere, 3

Màquines: 3 taules d'estampar (1829)

Operaris: nombre desconegut

Arquitectura:

Construcció de la casa-fàbrica (1802)

Autor: Jaume Esteve, mestre d'obres

Reforma de la casa-fàbrica (c. 1820)

Autor: desconegut

02

CASA-FÀBRICA ALABAU, 1766/1782

Fàbrica d'indians

Botella, 16 i 16 bis

Màquines: de 10 a 12 telers (1763-88)

Operaris: nombre estimat, 36 (1763-1788)

Arquitectura:

Reformes de la casa-fàbrica (1771, 1780, 1782, 1784)

Autors: desconeguts

12

CASA-FÀBRICA TOUS, 1833/1833

Filats de cotó

Riera, 33 i 35

Sant Jeroni, 22, 24 i 26

Màquines: 1 màquina de vapor (184(?)), 2 màquines de vapor de 20 CV (1850), 5.200 fusos de *mule-jenny* (1850), 800 fusos de selfactina (1850), 2 vapors (1869, Rotxoxo), 2 vapors de 12 i 15 CV (1869, Saladrigas)

Operaris: 160 (1850)

Arquitectura:

Construcció d'habitatges (Sant Jeroni, 1832)

Autor: Jaume Millàs, mestre d'obres

Construcció de la casa-fàbrica (Riera, 1833)

Autor: Jacint Torner, mestre d'obres

Construcció d'habitatges (Sant Jeroni, 1833)

Autor: Jaume Millàs, mestre d'obres

02

CASA-FÀBRICA CANTARELL, 1756 / c. 1840

Fàbrica de teixits i tintats

Mònc, 14 i 16

Màquines: de 19 a 82 telers (1768), de 22 a 50 telers (1772), de 30 a 32 telers (1783-1829), 30 telers senzills, 22 telers compostos (1850)

Operaris: 82 (1850)

Arquitectura:

Reforma de la casa-fàbrica (1835)

Autor: Francesc Ubach, arquitecte

Reedificació a la dècada de c. 1840

Autor: desconegut

06

CASA-FÀBRICA VERMELL-MARTÍ, 1779/1779

Fàbrica d'indians

Jonqueres, 10

Màquines: 50 telers (1783), 31 telers (1829)

Operaris: nombre estimat, 150 (1783), nombre estimat, 93 (1829)

Arquitectura:

Construcció de la casa-fàbrica (1779)

Autor: Magí Henrich, fuster

Reforma de la casa-fàbrica (1788)

Autor: desconegut

13

CASA-FÀBRICA CALAFELL, 1804/1869

Fàbrica d'indians

Sant Pere Mitjà, 34

Mònc, 5

Màquines: nombre desconegut

Operaris: nombre desconegut

Arquitectura:

Construcció de les cases (Sant Pere Mitjà, 1813)

Autor: Josep Alier i Faneca, mestre d'obres

Reedificació de la fàbrica (Mònc, 1817)

Autor: Pere Fiter, mestre d'obres

Remunta d'una planta de la fàbrica (Mònc, 1869)

Autor: Jeroni Granell i Barrera, arquitecte

Reforma en habitatges (1924)

Autor: Guillem Juncà, arquitecte

03

CASA-FÀBRICA GÒNIMA, 1783/1788

Fàbrica d'indians, teixits i filats

Carme, 106-116

Riera Alta, 17-35 (edifici desaparegut)

Màquines: 21 màquines de filar *jenny* de 30-40 fusos (1795-97), 1 *jenny* gran de 60 fusos (1795-97), 3 màquines de cardar de cilindres (1795-97)

Operaris: 185 (1784), 500, inclosos 200 nens (1796)

Arquitectura:

Reformes de la fàbrica (Carme, 1783)

Autor: Francesc Bruguera, ensapador

Reedificació de la fàbrica (Riera Alta, 1785-91)

Autor: desconegut

Construcció del Palau Gònima (Carme, 1788)

Autor: desconegut

Construcció d'habitatges per a obrers (Carme, c. 1788)

Autor: desconegut

Reforma del Palau Gònima (Carme, 1821)

Autor: Narcís Bosch i Espinós, arquitecte

13

CASA-FÀBRICA RICART, 1834/1834

Fàbrica de filats, teixits i estampats de cotó

Tàpies, 4

Sant Oleguer, 10

Màquines: 1 vapor de 30 CV (1835, Hall), 6.524 fusos de *mule-jenny*, 480 fusos de contínua (1850), 60 telers mecànics (1850), 1 vapor de 4a categoria (1876, Brusí, Dion de Barcelona)

Operaris: 222 (1850)

Arquitectura:

Construcció de la fàbrica (Tàpies, 1834)

Autor: Francesc Vallès i Cuchi, arquitecte

Reforma de la fàbrica (Sant Oleguer, 1875)

Autor: Josep Fontserè i Mestre, arquitecte

Reforma del complex esportiu de Can Ricart (2000-06)

Autor: Vora Arquitectura, SCP

04

MAGATZEMS NADAL, 1782 / abans del 1782

Magatzems de cotó i indians, fàbriques de filats de cotó

Tàpies, 6

Màquines: 14 màquines *mule-jenny* (1829, M. Muntadas), 1 màquina de vapor de 2 CV i 2 fargues (1880-81, G. Quintana), 1 generador de 4 CV i 3,5 atm (1883, G. Quintana)

Operaris: nombre desconegut

Arquitectura:

Construcció dels magatzems (abans del 1782)

Autor: desconegut

05

CASA-FÀBRICA RIBAS, 1793/1793

Fàbrica d'indians

Nou de la Rambla, 42

Marqués de Barberà, 23 i 25

Màquines: nombre desconegut

Operaris: nombre desconegut

Arquitectura:

Construcció de la fàbrica (1793)

Autor: atribuït a Josep Ribas i Margarit, mestre d'obres

Reforma i remuntcs (c. 1840, Xifre)

Autor: desconegut

06

CASA-FÀBRICA GASSÓ, 1802/1802

Fàbriques de teixits

Sant Pau, 80-84

Riera, 31-37

Màquines: 75 telers compostos i 34 jacquards (1850, Sant i Cia.), 2 vapors (1868, Rotxoxo), 2 vapors de 12 i 15 CV (1869, Saladrigas)

Operaris: 170 (1850, Sant i Cia.)

Arquitectura:

Construcció de la casa-fàbrica (1802-04)

Autor: desconegut

07

CASA-FÀBRICA MARTORELL, 1828/1833

Teixits i filats de cotó

Hospital, 99

Sant Rafael, 18 i 20

Passatge de Bernardí Martorell, 1-8

Màquines: 100 telers (1829), 1 vapor de baixa pressió de 4 CV (1835)

Operaris: nombre estimat, 150 (1829)

Arquitectura:

Reforma de la casa-fàbrica (1829)

Autor: Joan Campasol, mestre d'obres

Reedificació de la casa-fàbrica (1833)

Autor: Joan Campasol, mestre d'obres

Conversió en habitatges (1849)

Autor: Pau Martorell, mestre d'obres

08

CASA-FÀBRICA VALENTÍ, 1831/1833

Fàbrica de filats de cotó

Riera, 24 i 24 bis

Màquines: 1 vapor de 10 CV de mitja pressió (1839), 1 vapor de 14 a 16 CV (1842)

Operaris: nombre desconegut

Arquitectura:

Construcció de la casa-fàbrica (1831)

Autor: Jaume Jamburí, mestre d'obres

Ampliació de la casa-fàbrica (1833)

Autor: Jaume Jamburí, mestre d'obres

09

FONERIA PERRENOD – LA BARCELONESA, 1832/1850

Foneria i construcció de màquines

Om, 8 i 10

Màquines: 3 màquines de filar franceses (1829, Palau), 1 forn de segona fusió (1832)

Operaris: nombre desconegut

Arquitectura:

Reforma de la foneria (1850)

Autor: desconegut

14

CASA-FÀBRICA BALIUS, 1839/1840

Fàbrica de filats de cotó

Aurora, 11 i 11 bis

Riera, 15

Màquines: 1 vapor de 12 CV (1842), 1 vapor de 16 CV (1850), 40 màquines de preparació (1850), 3.600 fusos de *mule-jenny* (1850), 1 motor de gas de 2 CV (1896, Chamier, Prats i Cia.), 1 motor de gas de 2 CV (1899, Trenchs)

Operaris: 68 (1850)

Arquitectura:

Construcció de la casa-fàbrica (1839)

Autor: Antoni Jamburí i Badia, mestre d'obres acadèmic

Ampliació de la casa-fàbrica (1840)

Autor: Antoni Jamburí i Badia, mestre d'obres acadèmic

15

CASA-FÀBRICA LLOBERAS, 1839/1839

Fàbrica de teixits

Reina Amàlia, 3

Màquines: 1 vapor (abans del 1846), 12 telers compostos (1850, Sagarra, Poudevida i Cia.), 52 jacquards (1850, Sagarra i Poudevida i Cia.)

Operaris: 192 (1850, Sagarra, Poudevida i Cia.)

Arquitectura:

Construcció de la casa-fàbrica (1839)

Autor: Jaume Feliu, arquitecte

16

CASA-FÀBRICA DOMÈNECH, 1840 / c. 1840

Fàbrica de teixits

Aurora, 12

Màquines: 1 vapor (1846), 10 telers senzills (1850), 20 telers compostos (1850), 1 vapor d'1,5 CV (1879, Cabaletta)

Operaris: 46 (1850)

Arquitectura:

Construcció de la casa-fàbrica (c. 1840)

Autor: desconegut

18

FONERIA COMAS, LA PALOMA, 1843/1855

Foneria i construcció de màquines

Tigre, 27

Paloma, 22

Sant Vicenç, 32

Màquines: 1 vapor de 40 CV (1853, Lli. Gayol i J. Salvador)

Operaris: nombre desconegut

Arquitectura:

Construcció de la fàbrica (c. 1843)

Autor: desconegut

Reforma de la foneria (1855)

Autor: Josep Calsada, mestre d'obres

Reforma de la Sala de Ball La Paloma (1903)

Autor: desconegut

Reforma de la Sala de Ball La Paloma (1915)

Autor: desconegut

19

CASA-FÀBRICA COMAS – LA ALGODONERA, 1845/1853

Construcció de màquines, fàbrica de teixits i filats

Sant Vicenç, 30

Paloma, 15

Ferdinà, 32

Màquines: 1 vapor de 36 CV, 109 telers mecànics

Operaris: 140

Arquitectura:

Construcció de la fàbrica (1845)

Autor: Josep Calsada, mestre d'obres

Ampliació de la fàbrica (1853)

Autor: Josep Buixareu, arquitecte

Reforma de la fàbrica (1887)

Autor: desconegut

20

CASA-FÀBRICA ESTRUCH, 1846/1846

Fàbrica de teixits

Reina Amàlia, 38 i 38 bis

Màquines: 1 vapor (1846), 55 telers compostos (1850), 1 vapor de 110 CV (1874, Tera), 1 vapor de 4 CV (1900, Closas)

Operaris: 120 (1850)

Arquitectura:

Construcció de la casa-fàbrica i vapor (1846)

Autor: Narcís Nuet, mestre d'obres

03

CASA-FÀBRICA CANET-SANTONJA, 1758/1875

Fàbrica d'indians, fàbrica de cintes

Portal Nou, 27 i 29

Cortines, 6

Màquines: de 63 a 40 telers (1768-83)

Operaris: nombre estimat, de 190 a 120 (1768-83)

Arquitectura:

Reforma de la fàbrica (Cortines, 1758-96)

Autor: desconegut

Reedificació de la casa (Portal Nou, 1790)

Autor: desconegut

Ampliació de la fàbrica (Cortines, 1875, Santonja)

Autor: Calixte Freixa i Pla, mestre d'obres

Reforma de la fàbrica (Cortines, 1899)

Autor: J. Casadó Tisans, arquitecte

Reforma en apartaments (Cortines, 1996-98)

Autor: Pere Corticans, arquitecte

04

CASA-FÀBRICA AIMAR-RIBAS, 1762/1772

Fàbrica d'indians

Llàstics, 1-5

Gatúelles, 9

Màquines: 20 telers (1762), 28 telers (1768), 18 telers (1772), 30 telers (1783)

Operaris: 63, inclosos 17 nens

Arquitectura:

Reforma i ampliació de la fàbrica (1772, 1779, 1802)

Autor: Josep Ribas i Margarit, arquitecte

08

CASA-FÀBRICA CASTANYER, 1783/1830

Fàbrica de teixits

Tantarantana, 4

Allada i Vermell, 1

Màquines: 30 telers (1783-88)

Operaris: 133 (conjunt)

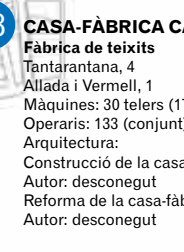
Arquitectura:

Construcció de la casa-fàbrica (mitjan segle XVII)

Autor: desconegut

Reforma de la casa-fàbrica (Tantarantana, 1830)

Autor: desconegut

09

CASA-FÀBRICA CASAS, 1785/1807

Fàbrica d'indians

Sant Pere Més Alt, 46

Argenter, 12

Màquines: 12 telers (1785), 16 taules d'estampar (1829)

Operaris: nombre estimat, 36 (1785)

Arquitectura:

Construcció de la fàbrica (Sant Pere Més Alt, 1699)

Autor: desconegut

Reforma i ampliació de la fàbrica (Sant Pere Més Alt, 1807)

Autor: Pere Fiter, mestre d'obres

Reforma i ampliació de la casa (Argenter, 1816)

Autor: Pere Fiter, mestre d'obres

10

CASA-FÀBRICA BONAPLATA, 1786/1827

Fàbrica d'indians

Sant Pere Més Baix, 73

Sant Pere Mitjà, 66-70

Màquines: 14 taules d'estampar (1829)

Operaris: nombre desconegut

Arquitectura:

Reforma de la fàbrica (Sant Pere Mitjà, 1791)

Autor: desconegut

Reforma de la casa (Sant Pere Més Baix, 1806)

Autor: Pere Barrera, mestre de cases

Reforma de la casa (Sant Pere Més Baix, 1826)

Autor: Josep Nolla, mestre de cases

Reedificació de la fàbrica (Sant Pere Mitjà, 1827)

Autor: Josep Nolla, mestre de cases

11

CASA-FÀBRICA SUBIRÀ-CARRERAS, 1789/1782

Fàbrica d'indians, fàbrica de teixits de llana

Sant Pere Més Alt, 17

Màquines: 1 màquina de vapor (1844, Obiols), 2 cardes i 1.160 fusos (1855)

Operaris: nombre desconegut

Arquitectura:

Construcció de la casa (1762)

Autor: desconegut

Ampliació de la fàbrica (1844, Obiols)

Autor: Josep Buixareu, arquitecte

17

CASA-FÀBRICA RAMONEDA, 1829 / c. 1840

Fàbrica de teixits, filats i estampats

Sant Pere Més Alt, 43 i 45

Trafalgar, 36

Màquines: 1 vapor de 30 a 40 CV (1846), 1 vapor de 40 CV (1850), 33 màquines de preparació, 1.740 fusos de *mule-jenny* (1850), 576 fusos de contínua, 1.212 fusos de selfactina (1850), 90 telers mecànics (1850)

Operaris: 146 (1850)

Arquitectura:

Construcció de la casa-fàbrica (Sant Pere Més Alt, c. 1840)

Autor: desconegut

Construcció de la casa (Trafalgar, 1873-88)

Autor: Antoni Robert Morera, mestre d'obres

18

CASA-FÀBRICA MORULL, 1850/1859

Fàbrica de teixits

Sant Pere Més Alt, 39

Màquines: 14 telers senzills (1850), 50 telers compostos (1850)

Operaris: 98 (1850)

Arquitectura:

Reconstrucció de la casa-fàbrica (1859)

Autor: Carles Gaurán, arquitecte

19

CASA-FÀBRICA SALGADO-GUÉLL, RAMIS I CIA., 1784/1856

Fàbrica d'indians i de panes

Codols, 16

Màquines: nombre desconegut

Operaris: nombre desconegut

Arquitectura:

Reedificació de la fàbrica (1784)

Autor: desconegut

Construcció de la fàbrica (1856, Guéll, Ramis i Cia.)

Autor: Josep Oriol Mestres i Esplugas, arquitecte

Construcció de la casa (1860, Guéll, Ramis i Cia.)

Autor: atribuïda a Josep Oriol Mestres i Esplugas, arquitecte

20

CASA-FÀBRICA CANALETA – SERT I SOLÀ, 1753/1865

Fàbrica d'indians, teixits de mescla, tapissons i catifes

Sant Pere Més Alt, 49-51 i 55

Trafalgar, 38-46

Passatge Sert

Màquines: de 30 a 55 torns manuals de filar (1765), 42 telers (1768), 80 telers (1783), (?) màquines de filar angleses (1800, Vilaregut), (?) *jennies* (1800, Vilaregut), 1 vapor de 5 CV (1865), 40 telers manuals senzills, 140 jacquards (1865), 20 telers mecànics (1865), 50 jacquards, 38 telers comuns i 18 telers mecànics (1874), 149 telers diversos, 2 aprestos (1874), 1 vapor de 4 CV (1875)

Operaris: nombre estimat, 181 (1768), 160 homes, 247 dones i 85 nens (1865)

Arquitectura:

Reforma de la casa-fàbrica (1765)

Autor: desconegut

Reedificació de la casa-fàbrica (1865-67)

Autor: desconegut

RAVAL

RIBERA-SANT PERE